ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 135 (5317)
Субота, 24 лістапада 2001 года
Кошт у розніцу — 83 руб.

Будучае за індывідуальным падыходам
у арганізацыі фізічнага выхавання студэнтаў

Прадстаўнічая нарада прайшла на базе Беларускай дзяржаўнай акадэміі фізічнай культуры. На ёй былі разгледжаны пытанні павышэння эфектыўнасці фізічнага выхавання студэнтаў і развіцця студэнцкага спорту. У рабоце яе прынялі ўдзел рэктары, загадчыкі кафедр фізічнага выхавання вышэйшых навучальных устаноў, а таксама Міністэрства адукацыі, Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь. Прысутнічаў памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь М.К.Ананьеў. Нараду адкрыў Міністр спорту і турызму Я.М.Ворсін.

З першых хвілін пайшла зацікаўленая размова пра набалелыя праблемы, прапаноўваліся шляхі іх вырашэння.

Рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі фізічнай культуры М.Я.Кобрынскі вылучыў наступныя задачы, якія неабходна вырашаць сумесна з ВНУ рэспублікі. Першая з іх – пашырэнне профілю спецыяльнасцей і спецыялізацый у падрыхтоўцы кадраў у адпаведнасці з патрабаваннямі сацыяльнай палітыкі. Напрыклад, ужо з наступнага года можна было б сумесна з Беларускай політэхнічнай акадэміяй рыхтаваць спецыялістаў па спартыўнай інжынерыі, па спартыўным абсталяванні. Ёсць нядрэнныя напрацоўкі з Акадэміяй мастацтваў па падрыхтоўцы спартыўных рэжысёраў. Наспела неабходнасць сумесна з медыцынскімі ВНУ рыхтаваць спецыялістаў па спартыўнай медыцыне, сумесна з Беларускім педагагічным універсітэтам – спецыялістаў па адаптацыйнай фізкультуры. Пералік такіх прыкладаў можна было б працягнуць.

> **Фізічная культура павінна быць падпарадкавана рашэнню сацыяльна-педагагічных задач, устаноўцы на фізічнае развіццё, фізічную падрыхтаванасць з улікам рэальных патрэб развіцця асобы.**

Другая задача – удасканаленне праграмна-метадычнага забеспячэння навучальнага працэсу. Акадэмія бачыць вырашэнне гэтай задачы ў распрацоўцы новых метадаў і тэхналогій у падрыхтоўцы кадраў, якія забяспечаць інтэграцыю нашай рэспублікі ў сусветную спартыўную супольнасць і міжнародны алімпійскі рух.

М.Я.Кобрынскі таксама звярнуў увагу і на арганізацыю даследчай работы, на падрыхтоўку і атэстацыю навуковых кадраў вышэйшай кваліфікацыі і запрасіў супрацоўнікаў кафедр фізічнай культуры ў аспірантуру, дактарантуру.

На думку рэктара, прыйшоў час арганізаваць выпуск навукова-тэарэтычнага часопіса "Мир спорта" сумесна з Міністэрствам спорту і турызму і Нацыянальным алімпійскім камітэтам.

Міністэрства спорту і турызму сумесна з Акадэміяй стварылі Цэнтр фізкультурнай педагагічнай адукацыі. Гэты цэнтр заклікаhistaны перш за ўсё распрацоўваць канцэпцыю і структуру бесперапыннай прафесійнай фізкультурнай арыентацыйнай адукацыі.

Намеснік дырэктара Нацыянальнай акадэміі фізічнай культуры і спорту М.М.Філіпаў падкрэсліў, што фізічнае выхаванне ў ВНУ крыху захавалі пасля савецкіх часоў, захавалі яго галоўныя прынцыпы. Але што мы сёння маем? Праграм для ВНУ па фізічным выхаванні проста не існуе – толькі тая, што распрацавана ў 1992 годзе. Тая ж праграма, якая ёсць, якую раздалі ўдзельнікам нарады, супярэчыць тым дакументам, якія распрацаваны Міністэрствам адукацыі.

Нарматыўныя асновы фізічнага выхавання студэнтаў, распрацаваныя НДІ, не ўвайшлі ў гэтую праграму, а ўвайшлі расійскія. У Беларусі ёсць закон аб фізічным выхаванні, добры закон. Але асобнымі ВНУ яго палажэнні не выконваюцца. У прыватнасці, курс фізвыхавання выкладаюць на двух курсах, замест чатырох.

Сёння ў Беларусі няма падручніка па фізічным выхаванні. Праграму ствараем, а падручніка няма. Унёс М.М.Філіпаў і прапановы па змене тэрмінаў правядзення студэнцкай спартакіяды.

Закон Рэспублікі Беларусь "Аб фізічнай культуры і спорце" цалкам выконваецца ў Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце, – сказаў у сваім выступленні загадчык кафедры фізічнага выхавання гэтай навучальнай установы В.Я.Барысаў. Фізічная культура стала абавязковым прадметам вучэбнага плана, і студэнты абавязаны наведваць заняткі два разы ў тыдзень па 2 гадзіны на працягу 4-х курсаў навучання.

У канцы кожнага з 8 семестраў выстаўляецца залік, без якога студэнты не дапускаюцца да сесіі.

Для заняткаў фізкультурай і спортам ва ўніверсітэце створаны ўсе ўмовы, ёсць належная спартыўная база, прымяняюцца новыя, нетрадыцыйныя віды фізічнай культуры.

НДІ фізічнай культуры і спорту па просьбе ўніверсітэта правёў апрацоўку дадзеных тэсціравання студэнтаў старшых курсаў. Вынік – біялагічны ўзрост нашых студэнтаў "старэй пашпартнага" ўзросту ў сярэднім на 9,2 года. Гэта прымусіла ўзяць стратэгічны курс на актыўнае аздараўленне студэнтаў, якія маюць сур'ёзныя адхіленні ў стане здароўя. І за 3 гады ўдалося стварыць закончаны вучэбны цыкл для гэтай катэгорыі студэнтаў.

На працягу 2,5 года на базе дзвюх кафедр (кафедра фізічнага выхавання і спорту і кафедра ваеннай падрыхтоўкі) была паспяхова апрабавана праграма адэкватнай фізічнай падрыхтоўкі на курсантах ваеннай кафедры. Была напісана вучэбная праграма, эксперыментальна абгрунтаваны рацыянальныя варыянты праходжання баявога раздзела рукапашнага бою, атлетычнай гімнастыкі, прыкладнога плавання, пешага і лыжнага турызму з элементамі выжывання і г.д. У выніку практычна ўсе курсанты засвоілі навыкі рукапашнага бою і істотна павысілі ўзровень фізічнай падрыхтоўкі.

Міністр адукацыі П.І.Брыгадзін, выступіўшы ў канцы нарады, выказаўся па ўсіх узнятых праблемах і адказаў на пытанні.

У галіне фізічнай культуры і спорту існуе шмат праблем. Перапрафіліраваліся або прыйшлі ў непрыдатнасць многія спартыўныя збудаванні, пакідаюць фізкультурна-масавы рух вопытныя спецыялісты, выязджаюць за мяжу спартсмены, трэнеры і г.д. Што ж у гэтай сітуацыі рабіць? Кіраўніцтва краіны, як паведаміў міністр, бачыць вырашэнне праблем перш за ўсё ў павышэнні эфектыўнасці фізічнага выхавання моладзі, у развіцці студэнцкага спорту. У нас сёння вялікая сіла. У краіне 56 вышэйшых навучальных устаноў, у тым ліку 44 дзяржаўныя, дзе займаецца больш як 300 тысяч студэнтаў. На кафедрах фізічнага выхавання працуе 1200 спецыялістаў, з якіх восем працэнтаў маюць вучоныя ступені або званні. Ствараецца нарматыўная база для развіцця фізічнай культуры і спорту. Дзейнічае Закон "Аб фізічнай культуры і спорце", вызначаны мінімальныя нарматывы па правядзенні вучэбных заняткаў. Многа прагучала крытыкі ў адрас праграмы, якая была прынята ў 1992 годзе, але яна тым не менш з'яўляецца арыенцірам, яна вызначае агульныя падыходы, метады і сродкі выкладання. І мы не забараняем ВНУ распрацоўваць свае праграмы. Хочацца прывесці некалькі прыкладаў. Мінскі дзяржаўны медыцынскі універсітэт распрацаваў праграму для ўсіх медыцынскіх ВНУ, сваю ўласную праграму распрацаваў Беларускі дзяржаўны універсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі. У Мінскім лінгвістычным універсітэце арганізаваны заняткі па праграмах для студэнтаў спецыяльных медыцынскіх груп і груп агульнай фізічнай падрыхтоўкі. Віцебскі тэхналагічны універсітэт мае сваю праграму па розных відах спорту і ў цэлым па сістэме фізічнага выхавання. Тое ж самае і БДУ. Цяпер ствараецца агульная базавая праграма для ВНУ, праект якой – у прысутных на руках. Яна, безумоўна, будзе дапрацоўвацца.

Якую мэту мы ставім сёння, распрацоўваючы новыя праграмы? Фізічная культура павінна быць падпарадкавана рашэнню сацыяльна-педагагічных задач, устаноўцы на фізічнае развіццё, фізічную падрыхтаванасць з улікам рэальных патрэб развіцця асобы. Мы не ставім мэту – усё ўніфікаваць. Ад жорсткіх нарматываў будзем адмаўляцца. Неабходна стварыць індывідуальныя праграмы ў залежнасці ад фізічнага стану студэнтаў. Распрацавана шмат новых методык. І мы будзем іх рэкамендаваць.

Прапаганда і ўвядзенне здаровага ладу жыцця павінны стаць вызначальным фактарам у рабоце. На жаль, сёння студэнт не вылучаецца моцным здароўем. Па падліках спецыялістаў, больш як 50 працэнтаў студэнтаў захапляецца алкаголем, 30 працэнтаў – табакакурэннем, 10 – наркотыкамі. Каля 50 працэнтаў студэнтаў мае розныя адхіленні ад нармальнага стану здароўя, чвэрць – хранічныя захворванні. І гэта патрабуе індывідуальнага падыходу ў арганізацыі фізічнага выхавання.

Сёння можна гаварыць пра набыты ў гэтым плане вопыт. Заслугоўваюць падтрымкі метадычныя работы са студэнтамі з аслабленым здароўем у Мінскім медыцынскім універсітэце, Магілёўскім медыцынскім універсітэце. У Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце распрацавана і ўкаранёна праграма "Дзённік здароўя" для кантролю за станам здароўя студэнтаў. Дыягностыка стану здароўя, узроўню фізічнай падрыхтаванасці з выкарыстаннем сучасных камп'ютэрных тэхналогій ужо не першы год прымяняецца ў Беларускім дзяржаўным універсітэце інфарматыкі і радыёэлектронікі, а таксама ў Магілёўскім дзяржаўным універсітэце, у Беларускім дзяржаўным эканамічным універсітэце. Гэты вопыт будзе абагульняцца і рэкамендавацца ўсім астатнім.

Многа гаварылася на нарадзе пра ўрачэбны кантроль. У многіх ВНУ гэтая задача не з'яўляецца прыярытэтнай, у Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. Тут праводзіцца поўная дыягностыка стану студэнтаў. Пры неабходнасці для гэтай работы за грошы запрашаюць урачоў. Гэта каштуе недарага.

Спыніўся міністр і на праблемах метадычнага забеспячэння. Неабходна Міністэрству адукацыі сумесна з іншымі зацікаўленымі ўстановамі стварыць Навукова-метадычны Савет, які будзе займацца сярод іншых пытаннямі падрыхтоўкі падручнікаў па фізічным выхаванні, распрацоўкай праграм.

> **Вельмі важная задача ВНУ - стварэнне ўстойлівай матывацыі ў студэнтаў да здаровага ладу жыцця. Пры гэтым варта ўлічваць сістэму каштоўнасцей, якія існуюць у студэнцкім асяроддзі.**

Вельмі важная задача ВНУ – стварэнне ўстойлівай матывацыі ў студэнтаў да здаровага ладу жыцця. Пры гэтым варта ўлічваць сістэму каштоўнасцей, якія існуюць у студэнцкім асяроддзі. Маніторынг такіх прыярытэтаў будзе праведзены. На жаль, сёння сістэма каштоўнасцей у многім грунтуецца на ўяўленнях, якія існавалі ў часы нашай маладосці. Было праведзена апытанне студэнтаў з мэтай вызначыць прычыны, па якіх яны займаюцца спортам. Дык вось, на першым месцы стаіць карэкцыя целаскладу.

Дзяўчаты, а гэта да 90 працэнтаў апытаных, хочуць мець прыгожую фігуру. Адсюль – заняткі шэйпінгам, актыўны рух, фізкультура і г.д.

П.І.Брыгадзін падкрэсліў важнасць задач па стварэнні належнай базы для заняткаў спортам, фізкультурай. Ідзе будоўля, выдзяляюцца па меры магчымасці сродкі для падтрымання спартыўнай базы. Але сёння трэба весці гаворку і пра іншае. Міністэрства адукацыі папракалі ў тым, што яно нічога не робіць для стварэння спартыўнай базы Магілёўскага тэхналагічнага інстытута. Але інстытут знаходзіцца побач з выдатным стадыёнам прадпрыемства "Хімвалакно". Наколькі эфектыўна выкарыстоўваюцца магчымасці гэтага стадыёна? Магчыма, генеральны дырэктар супраць, магчыма будзе запатрабавана арэндная плата і г.д. Але трэба весці перагаворы, і ўлада падтрымае гэтую, ды і іншыя ВНУ. Тым больш, што размова можа ісці пра нейкія мінімальныя затраты. Гэта – прамое даручэнне Прэзідэнта краіны.

Увогуле, сёння на першым плане стаіць пытанне эфектыўнага выкарыстання спартыўных збудаванняў. Пры тым, што неабходны (і будуць адшукваць) фінансавыя сродкі як з рэспубліканскага, так і з мясцовых бюджэтаў, нейкі абавязковы мінімум для кожнай ВНУ.

Кадравае забеспячэнне кафедр фізічнага выхавання – праблема праблем, і тут нельга не падзяліць заклапочанасць ВНУ. Надзея – на сумесную работу з Беларускай акадэміяй фізічнай культуры перш за ўсё. Калі ўзнікне неабходнасць, варта гаварыць пра мэтавы набор, пра пашырэнне аспірантуры, пра сістэму павышэння кваліфікацыі. Прычым павышэнне кваліфікацыі павінна быць рэгулярным і абавязковым. Да таго ж, знойдзе падтрымку наладжванне навукова-метадычных мерапрыемстваў, канферэнцый з далейшай публікацыяй матэрыялаў.

Міністр вызначыў палітыку і ў адносінах да правядзення Рэспубліканскіх студэнцкіх гульняў. Яны будуць падтрымлівацца, іх арганізацыя будзе ўдасканальвацца. Гэта датычыць і масавых спартыўных мерапрыемстваў.

Міністэрства адукацыі будзе таксама думаць над удасканаленнем сістэмы ацэнкі работы кафедр фізічнага выхавання, і адносіць у залік не толькі высокія спартыўныя дасягненні, але і ў цэлым належны стан работы з улікам асаблівасцей той або іншай навучальнай установы.

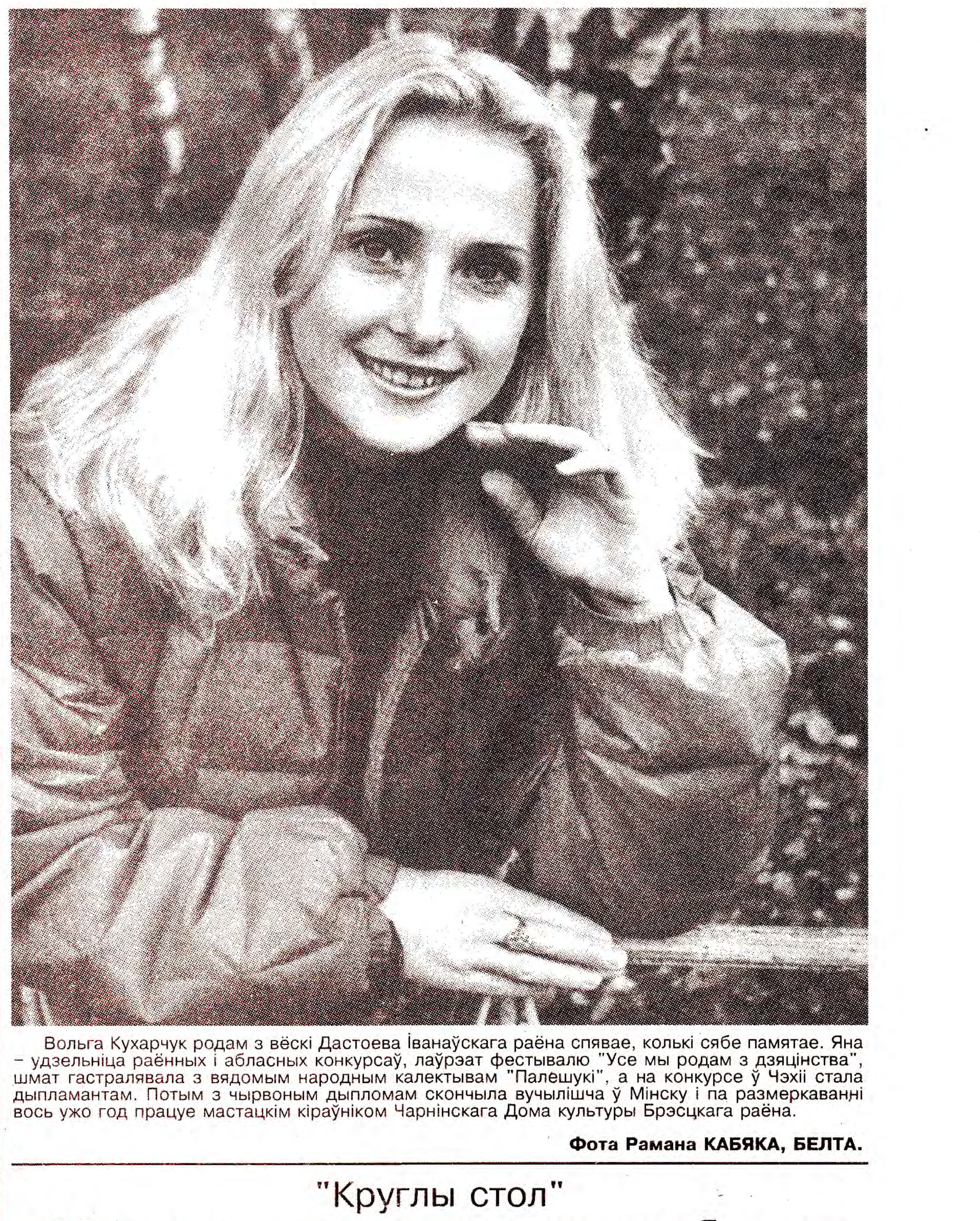
Вельмі важны напрамак дзейнасці ВНУ – падрыхтоўка спартсменаў, якія заяўляюць аб сабе высокімі дасягненнямі. Побач з масавасцю неабходна падтрымліваць спорт высокіх дасягненняў. Гэта – выхаванне на прыкладзе, твар беларускага студэнцтва. І мы ўдзячны рэктарам, якія трацяць вялікія пазабюджэтныя сродкі на развіццё вялікага спорту.

Нельга не сказаць і аб пераемнасці ў арганізацыі фізічнага выхавання, якое пачынаецца з сям'і, працягваецца ў агульнаадукацыйнай і потым вышэйшай школе. Гэтая пераемнасць павінна быць. Не ўсё атрымліваецца з сямейным выхаваннем. Як далучыць бацькоў да заняткаў спортам? Як далучыць дзяцей праз бацькоў? Таму вельмі важна, каб праводзіліся сямейныя спаборніцтвы ў ВНУ.

Балючае пытанне – навукова-метадычнае забеспячэнне работы па фізічным выхаванні. Вучэбныя дапаможнікі трэба рабіць для выкладчыкаў. Што неабходна для выкладчыка? Калі гэта будзе вызначана, Міністэрства адукацыі гатова аказаць дадатковую падтрымку і выдаць дапаможнікі. Але для студэнта літаратура павінна быць цікавай, даступнай, зразумелай, прыгожай і прыймальнай.

Вынікі нарады будуць канчаткова падведзены Міністэрствам адукацыі і Міністэрствам спорту і турызму, будуць зроблены канкрэтныя крокі для вырашэння ўзнятых праблем.

Адам МАРКЕВІЧ.

Вольга Кухарчук родам з вёскі Дастоева Іванаўскага раёна спявае, колькі сябе памятае. Яна – удзельніца раённых і абласных конкурсаў, лаўрэат фестывалю "Усе мы родам з дзяцінства", шмат гастралявала з вядомым народным калектывам "Палешукі", а на конкурсе ў Чэхіі стала дыпламантам. Потым з чырвоным дыпломам скончыла вучылішча ў Мінску і па размеркаванні вось ужо год працуе мастацкім кіраўніком Чарнінскага Дома культуры Брэсцкага раёна.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА.

"Круглы стол"

"Моладзь - рэсурс, а не праблема"

У Беларускім саюзе моладзі пачаў сваю рэалізацыю новы праект - "Моладзь - рэсурс, а не праблема". Дваццатага лістапада ў Мінску прайшоў ужо другі "круглы стол" у рамках дадзенага праекта, тэмай якога стала "Моладзь і сацыяльная палітыка".

"Круглы стол" аб'яднаў у дыскусію студэнтаў ВНУ, прадстаўнікоў маладзёжных арганізацый, журналістаў і экспертаў – Марыну Яжову (былы лідэр піянерскай арганізацыі, зараз аспірантка Нацыянальнага інстытута адукацыі) і Віктара Паляніна (старшыня прэзідыума беларускага саюза маладзёжных і дзіцячых аб'яднанняў "РАДА"). На працягу некалькіх гадзін ішло абмеркаванне наступных пытанняў: якія мэты і задачы дзяржаўнай сацыяльнай палітыкі ў адносінах да моладзі, ці з'яўляецца палітыка ў адносінах да моладзі маладзёжнай палітыкай. Сёння прыярытэтны кірунак дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да моладзі сёння скіравана ў бок падтрымкі маладых сем'яў, беспрацоўных, студэнцтва, маладзёжных арганізацый. Усё гэта прапісана ў нашым заканадаўстве, але як, зазначыў Віктар Палянін, сітуацыя з маладзёжнай палітыкай на Беларусі не вызначана, хоць нарматыўная база ёсць, і досыць нядрэнная. Справа ў тым, што яе не ведаюць, таму не прытрымліваюцца. Да таго ж, паўстае праблема фінансавання, што на цяперашні момант з'яўляецца немалаважным.

Падчас дыскусіі паўстала пытанне – якое месца павінна займаць моладзь у дзяржаве, яна павінна быць актыўнай ці пасіўнай часткай грамадства, і, урэшце рэшт, моладзь – гэта рэсурс ці праблема? Прагучала шмат розных меркаванняў.

У прыватнасці, што нельга аднапланава вызначыць ролю моладзі ў сучасным грамадстве, таму што моладзь людзі розныя, і ў залежнасці ад тых ці іншых абставін. Як кажуць, колькі людзей – столькі і меркаванняў. Напрыклад, Дзмітрый Раманенка, студэнт БДУ, зазначыў: "Дзяржава павінна забяспечыць кожнага магчымасцю зарабіць. І, ужо маючы нейкі заробак, чалавек сам для сябе вызначыць, будзе ён патрабаваць нечага яшчэ ці пагодзіцца з тым, што мае. Мне хацелася б ажыццяўляць сваю грамадскую дзейнасць, маючы нейкі матэрыяльны падмурак".

Безумоўна, падтрымка моладзі з боку дзяржавы павінна быць, але ў нас няма механізма, які ажыццяўляў бы такую падтрымку сістэмна. А падтрымка неабходна не толькі сацыяльна неабароненай частцы маладога пакалення або маладзёжным арганізацыям, у якіх, дарэчы, задзейнічана толькі 10 працэнтаў юнакаў і дзяўчат. Удзельнікі "круглага стала", канешне, не ставілі за мэту – вырашыць усе пастаўленыя пытанні, але выказацца меў магчымасць кожны.

Тое, што моладзь – усё ж такі рэсурс любой дзяржавы, з'яўляецца бясспрэчным фактам, і каб гэты рэсурс умела і прыбыткова выкарыстоўваць, трэба яго падтрымліваць, зацікаўліваць і падтрымліваць.

У будучым мяркуюць адбудуцца яшчэ пяць "круглых сталоў": "Моладзь у пошуку жыццёвых каштоўнасцей", "Моладзь і сістэма адукацыі", "Моладзь і здаровы лад жыцця", "Моладзь і армія", "Моладзь і маладзёжныя арганізацыі".

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Акцыя

Кідай курыць!

Пад такой назвай у Мінскім палацы дзяцей і моладзі прайшла гарадская антынікацінавая акцыя ў межах Сусветнага дня некурэння.

Шмат розных цікавых рэчаў чакаюць юнакоў у гэтым жыцці. З аднаго боку — музеі, тэатры, кінатэатры, розныя выставы, прэзентацыі, а з другога... З другога боку — дзеці парою прадастаўлены самі сабе. І вось тут і паяўляецца цікавасць да першай цыгарэты. Узяўшы адну, пасля не кожны зможа сказаць: "Хопіць!" Патрэба ў цыгарэтах неўпрыкмет усё больш і больш зацягвае. Што рабіць? Неаднойчы гучала гэтае пытанне з радыёпрыёмнікаў, з экранаў тэлевізараў, але ж канчатковага адказу так і не знайшлося. Гэта асабісты выбар кожнага з нас: "жыць ці не жыць" суадносна з "курыць ці не курыць". Менавіта гэтая тэма была абрана на IV гарадскім конкурсе "Аб здароўі ўсе ведаюць, але..." ў намінацыі "Прапаганда супраць табакакурэння". Вялікую колькасць хлопцаў і дзяўчат сабраў пад сваім дахам Мінскі палац дзяцей і моладзі.

Усе яны прадставілі цікавыя выступленні на тэму "Кідай курыць!". Шчырыя словы наконт таго, што "чалавек, які прызвычаіўся да цыгарэты, страчаны для простых спраў, ён ужо раб тытуню", выклікалі цікаўнасць. Дзеці заклікалі да таго, каб людзі азірнуліся вакол сябе, заўважылі навакольную прыгажосць, а не глядзелі на свет праз цыгарэтны дым. Удзельнікі папярэджвалі аб страшэнных хваробах, да якіх людзі самі сабе ладзяць лесвіцу. Але зноў паўтаруся: гэта — асабісты выбар кожнага. Як заўсёды на конкурсах бываюць пераможцы, так і ў гэтай акцыі прызавыя месцы занялі: каледж мастацтваў (1-е месца), гімназія № 7 (2-е месца) і школа-інтэрнат № 13 (3-е месца). Кожны з удзельнікаў быў узнагароджаны прызам.

Зразумела, шчырыя словы кранаюць за жывое, а ўбачанае не магло пакінуць абыякавым. Спадзяюся, што перад тым як узяць у рукі цыгарэту, хлопчык ці дзяўчынка яшчэ раз усё добра ўзважаць і зададуць сабе пытанне: "А ці трэба мне гэта?"

Алена ГАЛУЗА.

Конкурсы

Вызначылі лепшых

Урачыстае ўганараванне пераможцаў і прызёраў конкурсу школьных і вучнёўскіх газет, які праводзіўся рэспубліканскім грамадскім аб'яднаннем "Таварыства беларускай школы", адбылося ў Мінскім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка.

Аўтарытэтнае журы з ліку вядомых журналістаў маладзёжных выданняў, выкладчыкаў педуніверсітэта некалькі разоў запар збіралася для таго, каб пазнаёміцца са зместам дасланых для ўдзелу ў такім своеасаблівым спаборніцтве больш як трыццаці школьных і вучнёўскіх газет і часопісаў і вызначыць сярод іх самыя цікавыя і адметныя па сваёй форме. Прыярытэт надаваўся тым выданням, у якіх, акрамя добрага афармлення, знайшлі належнае асвятленне пытанні краязнаўства, вырашэнне надзённых праблем сваёй школы, вёскі, раёна.

Дыпломамі першай ступені і каштоўнымі падарункамі (дыктафоны, фотаапараты) узнагароджаны: газета "Маладзік" (сярэдняя школа №1 Кобрына), выданні "Лілея" (Вілейская скаўцкая харугва) і "Малое Палессе" (Крупкі, скаўцкае аб'яднанне).

Дзевяць школьных, вучнёўскіх газет і часопісаў занялі другое месца і пятнаццаць – трэцяе. Сярод дыпламантаў і прызёраў адмыслова афармлены самімі дзецьмі часопіс "Маладзічок" (сярэдняя школа № 24 Барысава), "Задняпроўе" (сярэдняя школа № 8 Оршы), "Хроніка Палесся" (сярэдняя школа № 56 Гомеля), музычны бюлетэнь "Ветрык" творчага маладзёжнага аб'яднання Слонімшчыны, часопіс "Мысліца" (Шчомысліцкая сярэдняя школа), беларуская мястэчковая газета "Святаяннік" (Вішнявецкая школа, Стаўбцоўскі раён), "Школьная газета" (маладзёжнае выданне, Гомель), "Сябрына" (сярэдняя школа № 60 Мінска), "Гімназіст" (часопіс гімназіі № 4 Мінска), "Барысаўская маладая газета" і інш.

Усіх пераможцаў і дыпламантаў конкурсу шчыра павіншавалі старшыня журы – дэкан факультэта беларускай філалогіі і фальклору М.Круталевіч, старшыня аргкамітэта конкурсу, які арганізавала "Таварыства беларускай школы" Алесь Лозка, вядомыя журналісты, пісьменнікі і пажадалі ім плённай творчай працы, а таксама прапанавалі юным карэспандэнтам актыўна супрацоўнічаць з рэспубліканскімі перыядычнымі выданнямі.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Верная спадарожніца

У жыцці, вядома, былі розныя сустрэчы: адны хвалявалі, радавалі або засмучалі, другія пакінулі пэўны след, вызначылі наш лёс; а пасля іншых сустрэч набываеш сабе спадарожніка на ўсё жыццё, прычым вернага.

Для мяне, ужо ветэрана педагагічнай працы, гэта – наша "Настаўніца"...

Уявім на хвілінку другі пасляваенны мірны год. Студэнт педтэхнікума, былы франтавік, двойчы ардэнаносец, у бібліятэцы ўпершыню разгарнуў старонкі "Настаўніцкай газеты", матэрыялы якой давалі адказы на пытанні будучаму настаўніку, нібы адчынялі школьныя дзверы. З той пары і стала яна спадарожніцай, вернай, чулай, спагадлівай, на працягу паўвека, і застаецца такой зараз.

Не можа сучасны настаўнік у наш няпросты час паспяхова працаваць, калі абмяркоўвае сябе вузкім колам свайго калектыву, не ведаючы, чым жывуць, што шукаюць, знаходзяць іншыя. Дапамогу ім аказвае "Настаўніца!", бо заўсёды на старонках "Настаўніцкай газеты" знойдзеш тое, што часам толькі мроіцца, над чым ламаеш галаву, а яно на самай справе ўжо адкрыта.

Педагагічная праца творыцца не па шаблоне, яна патрабуе разнастайнасці ў формах, спосабах і метадах правядзення...

Чаму б "НГ" не прапанаваць чытачам такія рубрыкі, як "Малады настаўнік", або "Новы класны кіраўнік", "Педагагічны партрэт"? Трэба старонка і гумару – колькі яго ў школьным жыцці! Гэта яшчэ больш ажывіць газету. Жадаю поспехаў сваёй вернай спадарожніцы і я, – яе стары сябар.

Уладзімір КАРАЛЬКОЎ, ветэран вайны і працы, выдатнік Асветы БССР, СССР, узнагароджаны трыма баявымі ордэнамі і ордэнам Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Сямейны клуб "Настаўніцкай газеты"

СЕМ Я

Неабыякавы погляд

Хто ў доме гаспадар?

Жанчына плакала. Наўзрыд. Не звяртаючы ўвагі на прахожых, якія спяшаліся пасля працоўнага дня па вуліцах. Адны з поўнымі клункамі прадуктаў, з дзецьмі на руках, другія, вольна размахваючы рукамі, збіраліся ў купкі...

— Пакажыце! Пакажыце мне хоць аднаго Мужчыну! — як маланкай прарэзаў натоўп дрыготлівы жаночы голас.

Са спачуваннем прыцішвалі хаду "нагружаныя" да бязмежнасці прадстаўніцы жаночага полу, некаторыя, у знак салідарнасці і згоды, ківалі галавой. І чамусьці, як апараныя, прабягалі міма нашы мужныя і моцныя, тыя, каго непасрэдна тычыўся гэты адчайны крык.

Праз гадзіны дзве давялося зноў праходзіць праз гэтае месца, непадалёку ад цэнтральнага універсама, што на вуліцы Савецкай. Амаль не відаць было жанчын, дзяцей. У гаспадынь, вядома, увечары клопатаў процьма. І вячэру прыгатаваць, і бялізну памыць, і кватэру прыбраць, і з дзецьмі ўрокі падрыхтаваць... Затое з усіх двароў высоўваліся цёмныя, светлавалосыя і нават пасівелыя галовы самых розных узростаў. Сёй-той ледзьве перавальваўся з нагі на нагу. Гадзіннік паказваў на дзесятую вечара. І здавалася, аднекуль з далечыні чуўся той жа ўстрывожаны жаночы голас: "Пакажыце! Пакажыце мне хоць аднаго Мужчыну!"

Вядома ж, усе яны не бяздомныя. Пра гадзінупаўтары з грукатам у дзверы мужчыны будуць увальвацца ў свае кватэры, якія да іх вяртання запоўняцца пахам свежапрыгатаванай вячэры. Па куточках прыціхнуць дзеці-школьнікі. Старэйшыя "ўліпнуць" вачыма ў блакітныя экраны, абы толькі не патрапіць лішні раз на вочы п'янаму тату. А ён, як заўсёды, непаслухмянымі рукамі накарміўшыся чырвоным украінскім баршчом, ледзь дацягнецца да канапы. Апрытомнеўшы, праз паўгадзіны ажыве — і пачнецца даўняя аскоміна: "Хто ў хаце гаспадар? Я, мужчына! Я — гаспадар!".

Мужчына ў доме. Гэта на яго шырокія плечы можна абаперціся ў любую хвіліну, ён самы дужы і самы надзейны, прадпрымальны і ўважлівы, клапатлівы і далікатны. Побач з такім мужам жанчына не будзе думаць, як пракарміць сям'ю, якімі прадуктамі запоўніць халадзільнік, як своечасова разлічыцца за камунальныя паслугі, куды паехаць на адпачынак... Гэтыя і многія іншыя жыццёвыя пытанні вырашае ён. Жанчыне ж застаецца, як і належыць, ва ўсёй паўнаце адчуваць, што "ты замужам, за Мужам, значыцца".

У яго непасрэдныя абавязкі ўваходзіць не толькі матэрыяльнае забеспячэнне сям'і, але і пастаяннае падтрыманне высокага духоўнага стану ў ёй, высокамаральнай атмасферы. За апошняе мужчына ў адказе перад самім Усявышнім. Ён павінен быць не проста гаспадаром, а Госпадам у сям'і, або, найменш, свяшчэннікам. Ад яго слоў, паводзін, рашэнняў заўсёды павінны сыходзіць святло і дабрыня, любоў і ўзаемапавага. Муж непасрэдна падпарадкоўваецца Богу, а жонка — мужу. Так сцвярджае Біблія.

Апошняе, дарэчы, "многія ведаюць". Таму збітым афарызмам з п'яных вуснаў раздражнёна гучыць вечарамі ў многіх кватэрах: "Я — гаспадар у доме!.."

Дык будзьце ж гаспадарамі ў шырокім сэнсе гэтага слова, шаноўныя мужчыны! І не проста гаспадарамі. Стань, нарэшце, мужчына, на прызначанае для цябе Богам месца. Мы даўно жадаем бачыць цябе Гаспадаром у сям'і! Побач з якім у любую пару года, у любы час сутак спакойна, надзейна, прыемна і радасна. Вярніце сабе, мужчыны, пакуль не позна, вашу ролю ў грамадстве. Невыпадкова ж вас называюць моцнай паловай чалавецтва!

Што сталася з вамі? Дзе падзеліся на парозе трэцяга тысячагоддзя сапраўдныя мужчыны?

Іх, на жаль, так мала засталося ў нашым горадзе. Але, паверце, ёсць яшчэ яны, не перавяліся. Адзін з іх на вяселлі паабяцаў сваёй "палавінцы": "З гэтага моманту сваё жыццё я прысвячаю табе. Кожную хвіліну буду дзейнічаць і паводзіць сябе так, каб дарыць табе радасць і шчасце. Самае вялікае жаданне маё — каб з твайго твару ніколі не знікала ўсмешка".

Гэтае ўзнёслае абяцанне было дадзена аднойчы. Але ж амаль дзесяць гадоў ужо гэты сапраўды Мужчына застаецца верным сказанаму. Дзеткі, якія падрастаюць у сям'і, хочуць быць падобнымі толькі на тату. Ён для іх - прыклад, узор ва ўсім. Побач з ім, калі ён дома, у сям'і не існуе ніякіх праблем. Матуля свеціцца ад шчасця. Радасцю поўніцца кожны куточак кватэры!

Колькі жанчын мараць аб нечым падобным! Іншыя наогул страцілі апошнюю надзею, што нашы мужчыны хоць калі-небудзь прачнуцца ад доўгай спячкі, ажывуць. Для грамадства, для сям'і, для сваіх каханых.

Кожны раз, праходзячы ля універсама, здаецца, чую той адчайны жаночы крык: "Пакажыце! Пакажыце мне сапраўднага Мужчыну!"

Надзея КУХАРЧУК.
г.Іванава.

Парады псіхолага

Выбірайце эфектыўны адукацыйны маршрут

Мінулі ўжо амаль тры месяцы з таго часу, як ваша дзіця пераступіла парог падрыхтоўчага класа, стала вучнем школы. Пачатак навучання - адзін з найбольш складаных момантаў у жыцці дзіцяці ў псіхалагічным і фізіялагічным плане. Цяпер яно падпарадкоўваецца вучобе, раскладу, школьным справам і клопатам.

Школа ставіць перад маленькім чалавекам цэлы шэраг задач, не звязаных з яго папярэднім вопытам, патрабуе максімальнай мабілізацыі інтэлектуальных і фізічных сіл. Большасць дзяцей пераважна гатова да школы. На працягу першых двух месяцаў, а менавіта гэты час і адводзіцца для адаптацыі, школьнікі навучыліся выконваць патрабаванні настаўніка, якія датычаць іх паводзін, стасункаў з аднагодкамі, навучыліся падпарадкоўвацца новаму рэжыму дня, распарадку заняткаў, іерархіі спраў.

Найбольш складаны працэс для першакласніка – гэта працэс фізіялагічнай адаптацыі. Разумовая праца па засваенні новых ведаў, статычная нагрузка, якую адчувае арганізм пры вымушаным седзячым рабочым, псіхалагічная нагрузка ўзаемін у вялікім і разнародным калектыве, падпарадкаванне рэжыму дня, распарадку заняткаў патрабуе вялікага напружання сіл. Інтэнсіўнасць і напружанасць змен, якія адбываюцца ў арганізме шасцігадовага дзіцяці, можна параўнаць з уздзеяннем экстрэмальных нагрузак на арганізм дарослага, добра трэніраванага чалавека. А мы ведаем, што магчымасці дзіцячага арганізма далёка не бязмежныя, і працяглае напружанне, звязанае з ім стома і пераўтамленне могуць прывесці да парушэння здароўя. Многія бацькі адчулі гэта на ўласным вопыце, калі іх дзеці сталі часцей хварэць. Псіхолагі лічаць, што толькі на пятым–шостым тыдні навучання паступова нарастаюць і становяцца ўстойлівымі паказчыкі працаздольнасці, зніжаецца напружанасць асноўных сістэм арганізма, таму што адбываецца адаптацыя ўсяго комплексу нагрузак, звязаных з навучаннем.

Што ж рабіць, калі ў вашага дзіцяці не зніжаецца стамляльнасць, з'явілася млявасць або, наадварот, рухальны неспакой, калі ваша дзіця з цяжкасцю ўспрымае ўрокі, становіцца плаксівым, раздражняльным, скардзіцца на галаўны боль, пры любой нагодзе адмаўляецца ісці ў школу? Для пачатку праверце, колькі часу ваш першакласнік сядзіць за кніжкамі. Сумарная велічыня вучэбнай нагрузкі для шасцігадовага дзіцяці ў першым паўгоддзі не павінна перавышаць чатырох 35-хвілінных заняткаў на дзень, арганізаваная рухальная актыўнасць – 60 працэнтаў на працягу дня і павінна ўключаць усе віды фізкультурна-аздараўленчай работы. На працягу дня – трохразовае збалансаванае харчаванне, двухгадзінны сон, у другой палове дня – паўтарагадзінная прагулка.

Працэсу адаптацыі школьніка ў падрыхтоўчым класе шмат у чым садзейнічае той факт, што класы размешчаны пераважна ў звыклым для дзіцяці асяроддзі – дзіцячых дашкольных установах, дзе створаны спрыяльныя ўмовы і для працы, і для адпачынку. У ідэальным варыянце, у першы год навучання, дамашнія заданні вучням не задаюцца. Аднак на практыцы так не заўсёды атрымліваецца, галоўнае, каб малому ў пазавучэбны час не даводзілася засвойваць новы вучэбны матэрыял. Навучанне ў падрыхтоўчым класе шмат у чым вызначае і далейшае стаўленне вучня да школы: ці захоча ён вучыцца далей або будзе ўспрымаць школу як прымусовую павіннасць. Таму вельмі важна, каб выкананне дамашніх заданняў не было актам насілля, каб яны выконваліся з задавальненнем і ахвотай. Для гэтага ў час работы дзіцяці з вучэбным матэрыялам неабходна ўносіць гульневыя элементы, стымуляваць яго пазнавальную цікавасць. Калі дзіця стамілася (пра гэта сведчаць зніжэнне ўвагі, цяжкасць засяроджвання над заданнем, саматычныя скаргі), мэтазгодна рабіць перапынкі, мяняць віды дзейнасці, а не прымушаць рабіць заданні цалкам і адразу.

Як вядома, у пераважнай большасці школ дзеці ў гэты перыяд вучацца без адзнак, што, здавалася б, павінна станоўча ўплываць на іх эмацыянальны стан. Аднак гэта не зусім так. Вучні з асаблівай цяжкасцю пераводзяць знакі, якія выкарыстоўваюць педагогі (зорачкі, хмаркі, усмешкі, сонейкі), у звыклыя школьныя балы, і ў гэтым ім актыўна дапамагаюць бацькі. Заўважана таксама – у тых выпадках, калі падобныя адзнакі, сімвалы наогул не выстаўляліся або выстаўляліся нерэгулярна, трывога дзяцей і бацькоў павышалася з-за адсутнасці зваротнай сувязі. Апытанне настаўнікаў, праведзенае расійскімі псіхолагамі, паказала, што вучні адчуваюць устойлівую школьную трывожнасць незалежна ад паспяховасці навучання. Таму ўзроўню школьнай трывожнасці садзейнічае і патрабаванні бацькоў, што іх дзіця ў першы год навучання павінна вучыцца толькі на выдатна (на "сонейка"). Баючыся зрабіць памылку, не апраўдаць надзеі мамы або таты, дзеці пачынаюць хвалявацца. Таму яны могуць дзіўна паводзіць сябе на ўроках: часам правільна адказваць на пытанні настаўніка, часам маўчаць або даюць недарэчныя адказы. Пры адказах ля дошкі вучні, якія баяцца быць непаспяваючымі, дэманструюць выразныя прыкметы хвалявання: чырванеюць, заікаюцца, моцна жэстыкулююць або гавораць ціха. І гэта не звязана з тым, як яны ведаюць матэрыял. Задача бацькоў у такой сітуацыі заключаецца ў тым, каб дапамагчы дзіцяці ўсвядоміць сваё права на памылку, на неразуменне прадмета і на ўпэўненасць у тым, што калі сёння не атрымалася – не здарылася ніякай бяды, бо заўтра абавязкова атрымаецца. У тых жа выпадках, калі назіраецца ўстойлівая непаспяховасць, неразуменне школьнага матэрыялу, бацькам мэтазгодна звярнуцца па дапамогу да псіхолага, каб той дапамог выбраць найбольш эфектыўны для вашага дзіцяці адукацыйны маршрут. У нашай кансультацыі нам часта даводзіцца сутыкацца з жаданнем бацькоў аддаць любымі шляхамі сваё дзіця ў прэстыжныя навучальныя ўстановы, не ўлічваючы ні яго індывідуальных асаблівасцей, ні ўзроўню развіцця, ні стану здароўя. А не ўсе могуць фізічна і інтэлектуальна справіцца з нагрузкамі школ новага тыпу.

Хацелася б пажадаць бацькам першакласнікаў знайсці ў сабе сілы і ўсвядоміць, што ваша дзіця не абавязкова павінна выконваць вашы жыццёвыя задачы, і што яно можа пражыць шчаслівае і годнае жыццё, не будучы пры гэтым выдатнікам у школе.

Алена ВОСІПАВА,
начальнік аддзела прыкладной педагагічнай псіхалогіі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі.

Вазьміце на заметку

Сем абавязковых правілаў

Школа - гэта проста такая гульня. А ў гульні, як вядома, ёсць свае правілы, з якімі няблага было б пазнаёміць першакласніка загадзя.

Гэта значна аблегчыць яго вучобу, узаеміны з аднакласнікамі, з настаўніцай, гэта навучыць яго правільна ставіцца да пройгрышаў – без істэрык успрымаць непажаданыя адзнакі і з любых сітуацый атрымліваць урокі, гэта значыць навучыць дзіця гуляць па правілах. Гэта так важна, як і выконваць правілы дарожнага руху, правілы паводзін у краме, на вадзе ў час купання, у падарожжы і г.д. Бо калі мы не ведаем пэўных правілаў, мы нярэдка рызыкуем сваім жыццём, сваёй рэпутацыяй, сваім поспехам, сваёй кар'ерай. І ўжо тое зусім нядобра, калі ў барацьбе за сябе або сваё дзіця мы вучым яго проціпастаўляць сябе класу, настаўніку, бацькам іншых дзяцей, адміністрацыі школы. Такім чынам мы навучым яго проціпастаўляць сябе грамадству. Але ж у грамадстве трэба ўмець бачыць зусім іншае –трэба ўмець жыць у ім і быць не апошнім чалавекам, ад якога ўсе адварочваюцца, якога не любяць або не заўважаюць, а ўжо тым больш – радуюцца, калі яго няма.

Вось, напрыклад, у адным з нумароў "Комсомольской правды" мне на вочы трапіўся артыкул на гэтую тэму. Бацькі першакласніка падалі ў суд на настаўніцу з патрабаваннем звольніць яе з працы і кампенсаваць ім маральны ўрон у памеры трох тысяч расійскіх рублёў. Не змагла яна зразумець і ўспрыняць "мілых" свавольстваў іх дзіцяці. Ну, падумаеш, здзекаваўся з аднакласнікаў, не даваў праводзіць урокі, у сталоўцы хуліганіў, бегаў па школе са шпрыцам і калоў ім усіх дзяцей – вось такое неардынарнае дзіця. А настаўніца – злая, нядобрая – не змагла знайсці да гарэзы індывідуальны падыход, цяпер няхай паплаціцца за гэта.

Безумоўна, у гэтай гісторыі далёка не адзін хтосьці вінаваты, але з яе мы выведзем **першае правіла.** Дзіця ходзіць у школу вучыцца. Так і скажыце свайму малому, калі яшчэ не сказалі: ты ходзіш у школу вучыцца, менавіта вучыцца, гэта значыць уважліва слухаць настаўніка, старанна выконваць усе заданні, не перашкаджаць іншым слухаць і адказваць, не крыўдзіць дзяцей, паважаць настаўніка, не прыносіць у школу мышэй, пацукоў, вужоў і катоў, не псаваць мэблю, не курыць, не адбіраць грошы ў слабых, не красці, не хлусіць, не разбіваць шыбы і не распісваць брыдкімі словамі сцены туалета. Вядома, вы не скажаце гэтыя словы як доўгую бясколерную натацыю. Няхай правілы паводзін у школе ўвойдуць у свядомасць дзіцяці паступова, задоўга да таго, як яно паступіць у гэтую школу. Я думаю, што вы зможаце знайсці зразумелыя і даступныя словы, каб патлумачыць гэта дзіцяці. Выкарыстайце прыклады з кніг, фільмаў, са свайго ўласнага вопыту. Няхай яно зразумее, што паспяховасць у вучобе і добрае стаўленне людзей да яго адкрываюць значна больш перспектыў, чым становішча ізгоя. Нястомна пацвярджайце гэта сваімі паводзінамі, адносінамі ў сям'і, з іншымі людзьмі.

Правіла другое. Для паспяховай вучобы і фарміравання станоўчага ўспрыняцца школы стварыце дзіцяці камфортныя ўмовы, а менавіта – добра абсталяванае рабочае месца: пісьмовы стол па яго росту, крэсла, дастатковую колькасць паліц для падручнікаў, купіце ўсе неабходныя школьныя прылады, а галоўнае, зручнае і прыгожае адзенне і дастатковую колькасць маечак, трусікаў, шкарпэтак, калготак і да т.п., каб штодзённае апрананне не станавілася штодзённым маленькім стрэсам – усё павінна пачынацца са станоўчых эмоцый.

Камфортна павінна пачуваць сябе дзіця і ў школе. Таму падыдзіце да настаўніка і пагаварыце з ім пра асаблівасці здароўя, характару, паводзін свайго дзіцяці, выкажыце свае пажаданні і просьбы але, у сваю чаргу, уважліва прыслухайцеся да парад і рэкамендацый настаўніка.

Калі вы ўбачылі, што дзіця ў школе адчувае сябе няўтульна і вы не ведаеце, у чым жа прычына – пракансультуйцеся са школьным псіхолагам, даверце свае праблемы спецыялісту і ў далейшым старайцеся прытрымлівацца яго парад.

Правіла трэцяе. Абавязковае выкананне правілаў унутранага распарадку школы, а менавіта: недапушчальнасць як рэгулярных, так і перыядычных спазненняў на ўрокі, недапушчальнасць адсутнасці дзіцяці ў школе без уважлівай прычыны (прычым уважлівай прычынай ніяк не можа лічыцца дзень нараджэння любімай бабулі, уборка бульбы, памытая, але не высахшая школьная форма і да т.п.), абавязковае наведванне дзіцём усіх класных і агульнашкольных мерапрыемстваў (напрыклад, калі вы пастаянна просіце адпусціць сваё дзіця з класнай гадзіны або апошняга, на вашу думку, другараднага ўрока па прычыне наведвання музычнай школы, заняткаў з рэпетытарам і г.д., то гэтым вы праяўляеце страшэнную непавагу да настаўніка, класа, школы).

Правіла чацвёртае. Вы абавязкова павінны наведваць агульнашкольныя і класныя сходы. Калі вы думаеце, што не даведаецеся там многа новага і карыснага – вы памыляецеся! Наведванне бацькоўскіх сходаў дасць вам больш шырокае ўяўленне пра школьнае жыццё вашага дзіцяці, чым вы можаце яму дапамагчы, калі гэта спатрэбіцца. Калі ж вы баіцеся ісці на сход, бо там ізноў будуць "паліваць" вашага Вовачку, дык проста загадзя падыдзіце да настаўніцы і тактоўна скажыце ёй, што ўсю негатыўную інфармацыю, калі такая ёсць, вы б хацелі пачуць ад яе сам-насам.

Правіла пятае. Паколькі дзіця, прыйшоўшы ў школу, даведваецца, што вучоба – гэта даволі нялёгкая праца, якая патрабуе ад яго пэўных штодзённых высілкаў, добра было б, каб вы загадзя прывучылі яго працаваць – гэта значыць мець невялікае (адпаведнае ўзросту) кола абавязкаў, выкананне якіх садзейнічала б правільнай арганізацыі рэжыму дня і развіцця дзіцяці. Напрыклад, гэта можа быць ранішняя гімнастыка, наведванне спартыўнай секцыі або студыі, абавязковае прыбіранне сваіх цацак. Калі дзіця прывыкне да таго, што яно нешта павінна рэгулярна выконваць і ў пэўны час, то яно больш лёгка будзе спраўляцца са сваімі школьнымі абавязкамі, і гэта яму будзе нават падабацца. А абудзіць цікавасць да вучобы, зрабіць яе ўстойлівай – вось галоўнае!

Правіла шостае. Даючы дзіцяці магчымасць быць самастойным, адказным чалавекам, дапамагайце яму, любіце і абараняйце яго! Дзе б вы ні былі, ваша дзіця не павінна адчуваць сябе адзінокім, пакінутым, неабароненым. Ведайце, што ў вас для дзіцяці – цэлае мора любові і разумення. Назаўсёды замяніце страх пакарання радасцю ўзаемін і шчырых размоў. Паважайце пачуцці малога і навучыце яго паважаць пачуцці іншых людзей – без гэтага не можа быць выхаваўчага працэсу, і любое навучанне губляе сэнс.

Правіла сёмае – "залатое". Школа не павінна быць сэнсам жыцця для дзіцяці, а настаўніца – адзінай правільнай інстанцыяй на зямлі. Школа – гэта такая гульня, асноўныя правілы якой вы цяпер ведаеце, і навучыце сваё дзіця гуляць па іх, а не мучыцца днём і ноччу. І калі вам не падыходзяць нейкая школа і настаўніца – перайдзіце ў іншую, знайдзіце новую, шукайце, дзе лепш, але і самі не губляйце добрага настрою з-за праблемнай сітуацыі, знаходзьце шляхі да яе вырашэння.

Таццяна ДАКУЧАЕВА,
педагог.

Лебядзіная вернасць як маральная ўмова сям'і XXI стагоддзя

Кніга Дамініка Іванавіча Вадзінскага "Тварэнне сям'і", якая выйшла да гадавіны з дня яго смерці, яскрава сведчыць аб шырокім "дыяпазоне" асобы гэтага чалавека. Уклад Дамініка Іванавіча ў беларускую культуру, культуру народаў СНД і іншых краін настолькі значны, што хапіла б на семярых разумных і таленавітых даследчыкаў яго творчасці.

Кніга мае добрую і дакладную назву. У ёй аўтар раскрывае розныя аспекты сямейнага жыцця: псіхалагічны, выхаваўчы і сямейна-бытавы. Аўтар ставіць мэту – даць маладым бацькам і моладзі асновы псіхолага-педагагічных, сацыяльна-біялагічных, гаспадарча-эканамічных і прававых ведаў.

"Стварыць сямейна-шлюбны саюз, станоўчую сям'ю складана. Для гэтага трэба шмат ведаць і ўмець". У гэтым сцвярджэнні Дамінік Іванавіч абсалютна мае рацыю. Ён шмат ведаў і ўмеў сам. Яго сям'я, створаная на аснове глыбокага пачуцця кахання, павагі, адказнасці, служыць узорам лебядзінай вернасці. Напісаць такую кнігу мог толькі чалавек, які ў жыцці ўмеў разумець іншага чалавека, паважаць яго пункт гледжання, умеў кіраваць пачуццямі, спагадаць, праяўляў гатоўнасць і імкненне разам вырашаць цяжкасці.

Дамінік Іванавіч Вадзінскі атрымліваў шмат лістоў ад моладзі. Ён іх прааналізаваў і скарыстаў у сваёй кнізе. З сумы адказаў выкрышталізаваўся духоўны звод законаў кахання – у іх канкрэтызуюцца папулярныя жыццёвыя пазіцыі людзей. Аднак аўтар вядзе іх да навуковага, мудрага вырашэння пытання: "Культура кахання адлюстроўвае агульную культуру чалавека: яго маральнасць і годнасць, вытрымку і самавалоданне, павагу да людзей, багацце пачуццяў, уменне выказваць гэтыя пачуцці і валодаць імі".

Цікава ў кнізе тое, што аўтарская пазіцыя мудра ўказвае выйсце з самых складаных жыццёвых сітуацый: "Задумайцеся, што менавіта прываблівае ў каханым чалавеку. Толькі прыгожы твар? Заможнасць родных? Або багацце душы, памяркоўнасць характару, вернасць, пяшчота, надзейнасць і клапатлівасць? Калі абранніца трапіла ў аўтамабільную аварыю, ваша прапанова застанецца ў сіле? Калі хлопец, якога вы чакаеце, вярнуўся цяжка паранены, вы будзеце побач? Калі на гэтыя пытанні зможаце адказаць станоўча, тады няма памылкі – вамі авалодала вялікае пачуццё".

У кнізе шмат афарызмаў. Напрыклад: "Галоўнае – весці сямейны бюджэт. Спакон веку жанчына стварае дамашнюю ўтульнасць. Шмат у чым ад яе залежыць маральны клімат сям'і". Быць не толькі жонкай, але і сябрам, аднадумцам, памочнікам, дарадчыкам, слухачом – рэдкі дар і вялікае шчасце для мужа. У гэтым шчасце, лебядзіная вернасць. Гэтую лебядзіную вернасць Дамінік Іванавіч выхоўвае ў чытача сваёй кнігай "Тварэнне сям'і". Цешыць слых і радуе сэрца афарызм: "Дзеці заўсёды з'яўляюцца тым стымулам, які на многія гады аб'ядноўвае бацькоў, напаўняючы сэнсам іх быт, працу, усё жыццё".

Гэты ж раздзел кнігі раскрывае тыя схаваныя ад першага погляду прычыны, якія вядуць сям'ю да няшчасця. Гэта – разводы. "Развод – гэта не вызваленне, але і дзеці, пазбаўленыя бацькі або маці" (Якая глыбокая аўтарская скруха ў гэтых радках!)

Аўтар разважае і пра так званы "адкрыты шлюб", дзе муж і жонка з'яўляюцца незалежнымі партнёрамі (не адданымі сябрамі, якія кахаюць адзін аднаго, а часовымі палавымі партнёрамі).

З глыбокай павагай аўтар гаворыць пра мнагадзетныя сем'і, паколькі яны больш жыццястойкія, хоць і адкрыты грамадскім уплывам. Бяздзетныя і аднадзетныя сем'і часцей тояць небяспеку развіцця спажывецкага стаўлення да жыцця. У сям'і з найбольшай паўнатой выяўляецца індывідуальнасць дзіцяці, яго ўнутраны свет.

Д.І.Вадзінскі вывучыў шмат сем'яў. Вылучыў пяць груп (узроўняў), даў аналіз кожнай. У першай групе пануе сяброўства і ўзаемаразуменне. У другой складваюцца кампрамісныя адносіны, пануюць дружба і давер. У трэцяй групе пераважае спакойны тон узаемаадносін, бацькі эпізадычна наведваюць школу, затое ад настаўнікаў дабіваюцца завышаных ацэнак. Чацвёртая група – сем'і з адрытымі канфліктамі, у якія ўцягваюцца дзеці. Апошняя група – сем'і з абвостранымі канфліктамі, у іх пануюць непавага, скандалы і нават здараюцца бойкі, бываюць канфлікты са школай. Кожная група сем'яў па-рознаму ўплывае на фарміраванне асобы дзіцяці.

Аўтарам падрабязна раскрываецца псіхалогія адзінокіх жанчын. За раскрыццём, як заўсёды, даецца мудрая парада настаўніка, сябра, грамадзяніна.

Асаблівую цікавасць у чытача выклікае раздзел "Калі "захварэла" сям'я".

Раздзел "Развагі ля дамашняга ачага" прасякнуты атмасферай добразычлівасці, аўтар адкрывае маладым людзям яшчэ адзін аспект школы жыцця – раўнамернае размеркаванне абавязкаў па дому здымае ўсе канфлікты. Паводле даных даследавання, сярод сем'яў, дзе муж і жонка нясуць адпаведную нагрузку – удалых шлюбаў больш за 60 працэнтаў, а сярод няўдалых – толькі 5 працэнтаў. Сапраўднае раўнапраўе членаў сям'і стварае мікраклімат узаемаразумення і добразычлівасці.

У раздзеле "Прававыя адносіны" выразна прасочваюцца асноўныя лініі, прытым зусім не ўяўныя, а ўпаўне рэальныя: асабістыя і маёмасныя правы. Гэтыя правы грунтуюцца на агульных палажэннях заканадаўства аб раўнапраўі жанчыны і мужчыны ў палітычным, грамадскім і дзяржаўным жыцці. Захаванне прынцыпу роўнасці правоў і абавязкаў абапіраецца на ўзаемную павагу, узаемаразуменне мужа і жонкі ў вырашэнні сямейных пытанняў.

І ў гэтым раздзеле кнігі – выдатныя афарызмы. Напрыклад, такі: "Закон не стварае сям'ю. Ён толькі фіксуе яе ўзнікненне. Закон не разбурае яе. Ён толькі сведчыць факт яе распаду".

Надзейным арыенцірам духоўнасці сям'і з'яўляецца ўзровень яе выхавання і выхаванасці. Важнай умовай фарміравання і развіцця асобы з'яўляецца псіхалагічны клімат унутры сям'і. Сакрэтам фарміравання такога добрага клімату і можа навучыць кніга Д.І.Вадзінскага "Тварэнне сям'і".

Ніна АЛЬШЭЎСКАЯ,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры.

У Духовічаў – 17 дзяцей

У маладосці зваршчык Віцебскага дыванавага камбіната Уладзімір Духовіч і яго жонка Ала, аператар "Віцебскаблаўтатранса", вядома ж, не планавалі колькасць дзяцей. Проста яны іх вельмі любілі. А цяпер шасцёра іх дзяцей ужо самі зарабляюць сабе на хлеб, адзін служыць у арміі, васьмёра вучацца ў школе, а двое самых малых хоць і дома, але маме асабліва не назаляюць. Не тое што было раней. Праўда, тады і самі бацькі былі маладзейшымі, і дзяржава дапамагала – для шматдзетнай сям'і 4-пакаёвую кватэру выдзеліла. З часам, калі і яе стала мала, Духовічы вырашылі будаваць у прыватным сектары ўласны двухпавярховы катэдж. Апорай была тая ж кватэра, якую прадалі, а атрыманыя грошы расходавалі на будаўніцтва. Завялі гарод, гаспадарку, купілі карову – як дзецям без малака? Уладзіміру Мікалаевічу давялося памяняць працу, стаў вартаўніком, а Ала Браніславаўна і зусім аддала ўсю сябе сям'і – управіцца хоць бы на гэтым фронце.

Сёння не сказаць каб стала лёгка. Але ўжо дапамагаюць старэйшыя. Аляксандр і Маргарыта маюць свае сем'і, прыходзяць да бацькоў з трыма ўнукамі. Браніслаў працуе ў кааператыве, купіў (хоць і не новы) трактар і разам з братам Валодзем дапамагае бацькам спраўляцца на прысядзібным участку. А калі ўся сям'я збіраецца разам – для Алы Браніславаўны і Уладзіміра Мікалаевіча лепшага свята і не трэба.

НА ЗДЫМКУ: вялікая сям'я Духовічаў.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Падручнікі

У пошуках нястрачанага

У гэтыя дні ў Навукова-метадычным цэнтры вучэбнай кнігі і сродкаў навучання праходзіць рэспубліканская выстава "Нацыянальныя падручнікі для педагагічнай адукацыі". На ёй прадстаўлена вялікая колькасць вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры для педагагічных спецыяльнасцей вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў.

У дзень адкрыцця выставы, у аўторак, адбыўся таксама круглы стол па праблеме навукова-метадычнага забеспячэння вучэбнага працэсу ў сістэме педагагічнай адукацыі. Упершыню для такога сур'ёзнага абмеркавання праблемы сабраліся разам прадстаўнікі вышэйшай школы і сярэдняй спецыяльнай. Гэта была выдатная магчымасць сустрэцца людзям, якія ствараюць падручнікі, і тым, хто па іх працуе.

Акрамя педагагічных каледжаў і ВНУ, літаратуру на выставу прадставілі Белдзяржуніверсітэт, Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, Акадэмія паслядыпломнай адукацыі, Рэспубліканскі інстытут прафесійнай адукацыі, а таксама - упершыню! - дзве прыватныя ВНУ - Еўрапейскі гуманітарны універсітэт і Міжнародны гуманітарна-эканамічны інстытут. Гэта дазволіла ўдзельнікам круглага стала атрымаць поўнае ўяўленне пра стан навукова-метадычнага забеспячэння вучэбнага працэсу і весці больш прадметную размову аб шляхах яго паляпшэння.

Багатыя экспазіцыі прадставілі сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, нягледзячы на тое, што (у адрозненне ад ВНУ) ніводная з іх не мае ўласнай выдавецкай базы. Вучэбна-метадычныя дапаможнікі, створаныя пераважна рукамі выкладчыкаў, вельмі зацікавілі універсітэцкіх вучоных. І таму на круглым стале павялася гаворка пра неабходнасць супрацоўніцтва ВНУ і педагагічных каледжаў. Гэта вельмі добра, калі кнігу стварае калектыў навукоўцаў і практыкаў. Бо першым, часам, нестае даступнасці і прастаты выкладання, а другія - не могуць цалкам перанесці свой практычны талент у тэарэтычную плоскасць. А ад такога супрацоўніцтва было б шмат карысці. Да таго ж, ВНУ маглі б дапамагаць каледжам выдаваць неабходную літаратуру.

Акрамя азнаямлення навуковай і педагагічнай грамадскасці з навінкамі ў галіне вучэбнага кнігавыдання, мерапрыемства мела і яшчэ адну мэту - прыцягнуць навукова-педагагічныя кадры да распрацоўкі вучэбнай літаратуры і вучэбна-метадычных комплексаў для патрэб прафесійнай школы краіны. Да прыкладу, беларуская школа працуе па чатырох прыватных методыках. Ёсць адпаведныя падручнікі. Але няма дапаможнага матэрыялу і метадычных распрацовак для настаўніка. І быў заклік да прысутных на круглым стале - узяць удзел у іх напісанні.

Гаварылі пра неабходнасць выдання падручнікаў як на рускай, так і на беларускай мовах. Бо ўсё ж многія педагагічныя навучальныя ўстановы і факультэты працуюць на беларускай.

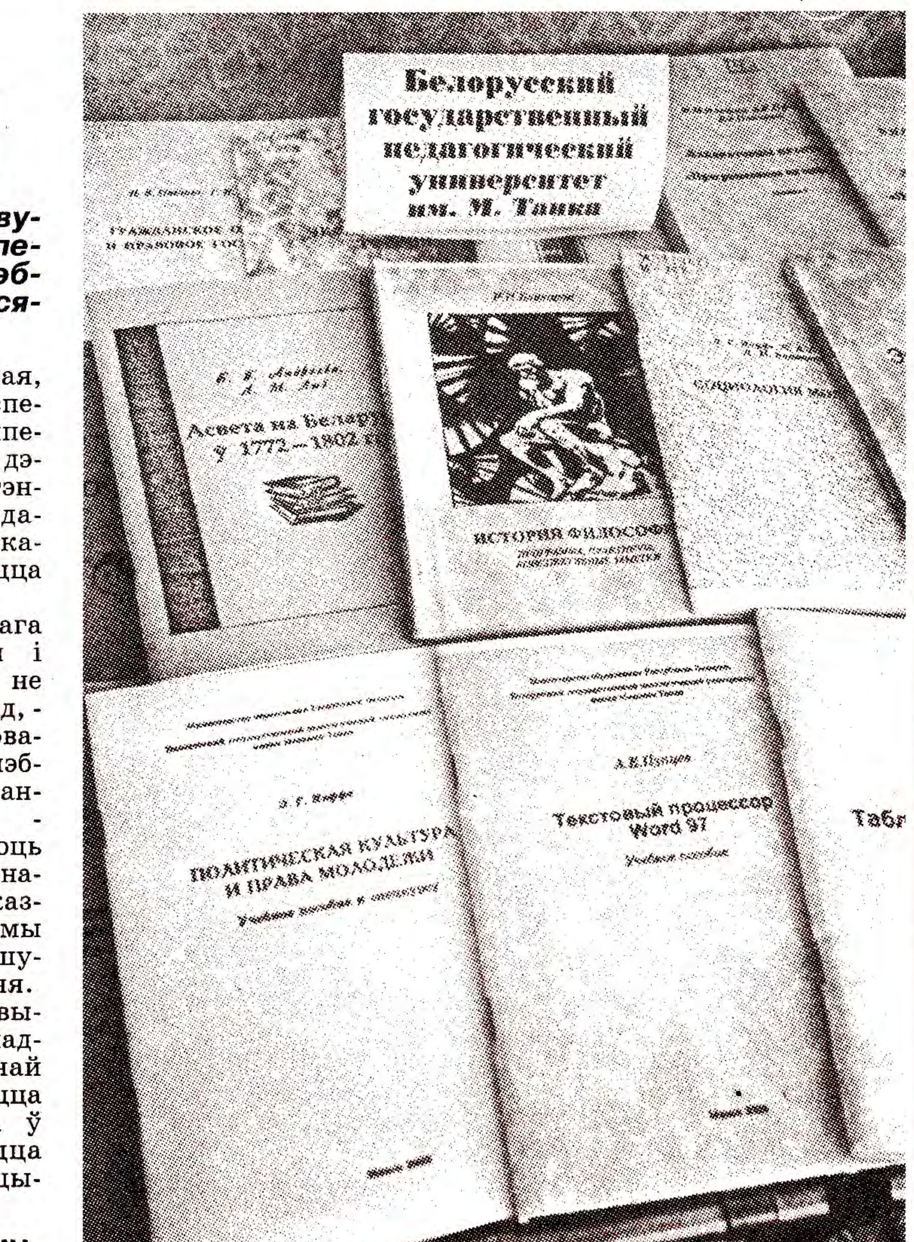
На жаль, у нас нестае добрых кніг па педагогіцы і псіхалогіі. Настаўнікі ведаюць: пры відавочным багацці літаратуры ў кнігарнях знайсці патрэбную кнігу цяжка. Расійскія - дарагія, ды і не заўсёды адпавядаюць нашым патрабаванням. Зразумела, трэба заахвочваць айчынных спецыялістаў да напісання кніг, але пакуль матэрыяльнага стымулу няма. Калі раней за ганарар аўтар кнігі мог купіць ці не машыну, то цяпер яго хопіць толькі на аплату працы машыністкі, асабліва калі падручнік выдаецца невялікім накладам для нямасавай спецыяльнасці.

Супрацоўніцы Навукова-метадычнага цэнтра вучэбнай кнігі і сродкаў навучання Таццяна Мінчанка і Тамара Жмака (на здымку) паказваюць нам экспазіцыі выставы. Тут - і прыгожыя, дарагія кнігі, выдадзеныя на базе БДУ, і сціплыя, але змястоўныя падручнікі, створаныя навукоўцамі іншых вышэйшых навучальных устаноў. Тут ёсць і папачкі, напоўненыя друкаванымі аркушамі, - гэта праца педагагічных каледжаў. Сапраўды, сістэма адукацыі - не дужа багатая, але творчасць і прага пошукаў яшчэ кіпяць у ёй. І цяперашняя выстава - гэта дэманстрацыя вялікага патэнцыялу айчыннай педагагічнай думкі. Будзе шкада, калі ён не скарыстаецца на ўсю моц.

- Без калектыўнага аналізу нашых праблем і нашых дасягненняў мы не зможам рухацца наперад, - сказала дырэктар Навукова-метадычнага цэнтра вучэбнай кнігі і сродкаў навучання Галіна Зносенка. - Людзі, што прысутнічаюць на нашых выставах, семінарах, круглых сталах, паказваюць нам новыя праблемы адукацыі. І мы разам шукаем шляхі іх вырашэння.

Трэба сказаць, што выстава "Нацыянальныя падручнікі для педагагічнай адукацыі" будзе доўжыцца да канца лістапада. А ў хуткім часе плануецца цікавая выстава для спецыяльнай школы.

Галіна СІДАРОВІЧ.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Рэцэнзія

Прыцягненне родных каранёў

Мы прыехалі ў Жыткавічы каля дзесяці раніцы. Лістападаўскі дзень падкінуў першы марозік, пакрыў сівізной інею падсохлую траву, было холадна і няўтульна. А ў рэдакцыі раённай газеты, якую мы знайшлі досыць хутка, на нас павеяла хатнім цяплом.

Духмяны чад, пячэнне, цукеркі дапамаглі нам адчуць сябе сапраўды як дома. Гэтаму спрыяў і гаспадар – галоўны рэдактар "Новага Палесся" Уладзімір Гаўрыловіч. Высокі, у акулярах, у строгім гарнітуры, Уладзімір Мікалаевіч выглядаў крыху старэйшым за свае трыццаць чатыры гады. Тым не менш малады агонь у вачах праз шкельцы, яркі румянец на шчаках выдаваў, што, нягледзячы на знешнюю саліднасць, наш суразмоўца – чалавек малады. І нават не верылася, што ён паспеў ужо напісаць і выдаць тры кнігі, папрацаваць настаўнікам, дырэктарам школы ў родных мясцінах, вывесці з прарыву рэдакцыю газеты.

Я наўмысна вылучыў на першы план кнігі, бо менавіта яны былі прычынай нашага прыезду: у Жыткавіцкім гарадскім Доме культуры ладзілася сустрэча з пісьменнікам і яго героямі.

А героі маладога аўтара – гэта мясцовыя людзі, землякі. Сярод іх ёсць калегі-настаўнікі, жыхары навакольных вёсак, блізкія і родныя аўтара. Але найбольшая ўвага на сустрэчы была ўдзелена дакументальнай аповесці У.Гаўрыловіча "Споднія яблыкі", прысвечанай землякам, што аддалі свае маладыя жыцці ў Афганістане.

У зале былі маці загінуўшых воінаў, ветэраны-афганцы і ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, школьнікі, настаўнікі, прадстаўнікі інтэлігенцыі. Нельга было без хвалявання слухаць іх выступленні, бачыць слёзы на вачах мацярок. Яны выказвалі шчырыя словы падзякі аўтару, які абхадзіў і аб'ездзіў амаль кожную вёсачку, сабраў унікальны матэрыял пра хлопцаў, якія ў далёкай зямлі склалі свае маладыя галовы, выконваючы свой воінскі абавязак. Міхаіл Клява, Сяргей Санец, Канстанцін Міхайлоўскі, Міхаіл Маток і іншыя толькі-толькі ўступілі ў самастойнае жыццё. У іх усё было наперадзе, але лёс распарадзіўся так, што мары і спадзяванні былі спынены бязлітаснай бандыцкай куляй.

Праз кожную біяграфію земляка аўтар прасачыў лёс цэлага пакалення, паспрабаваў адшукаць вытокі патрыятызму, гатоўнасці да самаахвярных учынкаў. Гэта, паводле твора, – родныя карані, прыгожая і мілая палеская зямля, традыцыі бацькоў і дзяцей. Менавіта ў родным Палессі знаходзіць У.Гаўрыловіч натхненне, менавіта тут жывуць і дзейнічаюць яго героі, апавяданні, аповесці, нарысы пра якіх увайшлі ў кнігі "Спелыя яблыкі", "Дзе над горадам лунаюць буслы", "Забранае шчасце".

Вось што піша ў прадмове да кнігі "Споднія яблыкі" пісьменнік Уладзімір Саламаха: "Амаль ва ўсіх апавяданнях героі Уладзіміра Гаўрыловіча жывуць і дзейнічаюць у складаных сітуацыях, якія вымагаюць напружанай духоўнай працы. І – дабраты за іншых..."

Дарэчы, эпіграфам самога аўтара, які ён вынес рукапісным аўтографам, і стала: "Хачу аднаго, каб дабрэйшымі мы сталі, вучыліся разумець чужую душу".

А вось цытата з прадмовы да кнігі "Забранае шчасце", якая выйшла сёлета ў бібліятэчцы часопіса "Маладосць", празаіка Анатоля Казлова: "...творам Гаўрыловіча прысутна тонкая настраёвасць, псіхалагічная дакладнасць, канкрэтнасць доўга выпісанай дэталі, пластычнасць малюнка..."

Ад сябе зазначу, што згодны са сваім калегам і нават па-харошаму здзіўлены, бо не было ў належнага аўтара гучнай "раскруткі", мэтра-настаўніка, была толькі неспатольная прага пісаць.

Нарадзіўся Уладзімір Мікалаевіч ў вёсцы Вотчын. Скончыў філфак Мінскага дзяржаўнага пэдінстытута. Вярнуўся на радзіму, працаваў настаўнікам, дырэктарам школы. У 1991 годзе ў часопісе "Маладосць" пабачылі свет два апавяданні, затым – публікацыі ў "Чырвонай змене", дзе ён стаў лаўрэатам конкурсу маладых празаікаў.

І вось – тры кнігі прозы. Набытак немалы. Але, сам пераканаўся ў час сустрэчы, пісьменнік крытычна ставіцца да сваёй творчасці. І гэта не паказная сціпласць, хутчэй, адчуванне высокай адказнасці за слова, за пісьменніцкую працу. Такое не можа не радаваць, бо часцей даводзіцца ў наш час сустракацца з ваяўнічай графаманіяй, з гіпербалізавана завышанай самаацэнкай уласных творчых набыткаў.

І яшчэ. Уладзімір Гаўрыловіч, як я ўжо казаў, жыве сярод сваіх герояў, штодзённа трымае перад імі высокі экзамен на праўду, на трываласць, якімі сустракала перапоўненая зала маладога аўтара. Гэты экзамен ён вытрымлівае паспяхова, што дае падставы спадзявацца на тое, што і іншыя экзамены, якія ставіць перад пісьменнікам жыццё, ён вытрымае з гонарам.

Пра гэта думалася, калі вечарам мы пакідалі гасцінныя Жыткавічы – любы сэрцу Уладзіміра Гаўрыловіча родны край.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ.

Памяць

Хроніка капыльскай гісторыі

Працягваецца выданне шматтомнай серыі гісторыка-дакументальных хронік гарадоў і раёнаў Беларусі. Пабачыла свет чарговая "раённая энцыклапедыя" - "Памяць. Капыльскі раён". Укладальнік - вядомы пісьменнік, літаратурны крытык і краязнаўца Алесь Марціновіч.

[illegible] свой час і працаваў у капыльскай раённай газеце "Слава працы".

Капыльская "Памяць" уражвае ўвагай да лёсаў ураджэнцаў раёна. Гісторыю ж робяць людзі, чалавекі-адзінкі. Не забыліся пра Філарэта, даследчыка побыту і культуры казакоў Адольфа Янушкевіча, яўрэйскага літаратуразнаўцу Абрама Паперню, польскую пісьменніцу Зоф'ю Тшашчкоўскую, класіка яўрэйскай літаратуры Мендэля Майхера-Сфорыма, вучонага-аграрніка Міхаіла Ачапоўскага, крытыка і публіцыста Льва Клейнбарта, рэвалю- [illegible] га з нас. Тым болей: у кожнага з капылян – асаблівае хваляванне. А колькі іх, капылян, раскідана за межамі раёна, у Мінску, у Беларусі, па ўсяму былому СССР, а мо і далей. Сённяшні старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, беларускі вучоны ў галіне фізікі Аляксандр Вайтовіч, акадэмік-машынабудаўнік Міхаіл Высоцкі, географ, палярнік Ісак Даўгін, галоўны кардыёлаг Міністэрства аховы здароўя Рэспублікі Беларусь акадэмік Мікалай Манак, археолаг Вольга Ляўко, доктар філалагічных навук, празаік Алесь Бельскі і шмат хто яшчэ [illegible] краязнаўчага музея), журналіст Усевалад Гурыновіч (на жаль, памёр у 1997 годзе. Паспеў шмат што зрабіць для збірання матэрыялаў у хроніку), журналіст Іван Ігнатчык (у выхадных даных хронікі, што датычыць ілюстрацыйнага матэрыялу, адзначана: "Фота І.Р.Ігнатчыка..."), пісьменнік Алесь Марціновіч, журналісты Іван Пракарына, Віктар Семянкевіч, краязнаўцы Павел Сямёнаў, Валянціна Шуракова, намеснік старшыні Капыльскага райвыканкама Марыя Шэіна.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Новыя кнігі

Прапануе выдавецтва "Мастацкая літаратура"

"Зямля - аснова ўсёй Айчыне"

У зборнік выбранага класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа ўвайшлі эпічная паэма "Новая зямля" і алегарычныя творы, аб'яднаныя агульнай назвай "Казкі жыцця".

У 20-я гады вядомую паэму Коласа вельмі высока ацэньвалі літаратуразнаўцы і крытыкі. Пазней, на пачатку 30-х гадоў, разгарнулася шырокае наступленне супраць беларускай нацыянальнай інтэлігенцыі, былі зняважаны гісторыя народа, здабыткі яго культуры. Менавіта тады асобныя крытыкі закляймілі паэму за тое, што ў ёй праслаўляецца ўласніцтва. На фоне суцэльнай калектывізацыі, галечы калгаснікаў разважанні паэта пра шчодрую зямлю, якая плаціць гаспадару за працу, гучалі прамым абвінавачаннем усяго калгаснага ладу. Пералом у ацэнцы твора наступіў у 1939 г., тады ж Якуб Колас быў узнагароджаны ордэнам Леніна. Але і потым, пры станоўчай ацэнцы паэмы, даследчыкі прыпісвалі ёй такія асаблівасці, якіх не было наогул. Сённяшняя крытыка выдзяляе адзін і відавочны пачатак у паэме, адну думку: зямля павінна належаць людзям, якія на ёй працуюць! Толькі пры такіх абставінах чалавек, селянін, адчувае сябе свабодным і незалежным.

У "Казках жыцця" Якуб Колас ставіць шмат пытанняў, над якімі чытач павінен глыбока задумацца. Алегорыя дае пісьменніку неабмежаваныя магчымасці для мастацкага абагульнення. У казках дзейнічаюць жывыя істоты, з'явы прыроды, якія падаюцца ў чыста рэальным, бытавым плане, а не ў казачна-фантастычным. У гэтых дзеючых істот заўсёды ўгадваюцца чалавечы розум, звычкі, патрэбы.

Між тым адна з асаблівасцей казак – іх шматпланавасць – дазваляе і да гэтага часу знаходзіць у іх новыя аспекты, даваць ім пэўныя тлумачэнні і расшыфроўку.

"Маладыя гады" Максіма Багдановіча

Вясной 1917 года ў Ялце ў творчым росквіце абарвалася жыццё маладога і таленавітага беларускага паэта М. Багдановіча. За кароткі час (Багдановіч нарадзіўся ў снежні 1891 года), як пісаў Алег Лойка, ён "здолеў здзейсніць свой найвялікшы творчы подзвіг – стаць побач з Янкам Купалам і Якубам Коласам першай зоркай на небасхіле нацыянальнай паэзіі, аказацца ў цэнтры літаратурна-грамадскага руху Беларусі пачатку XX ст., быць лепшым крытыкам і гісторыкам роднай літаратуры, яе класікам, выдатным перакладчыкам і празаікам".

Выбранае Максіма Багдановіча пад назвай "Маладыя гады" папоўніла ўжо добра вядомую чытачам серыю "Беларуская паэзія XX стагоддзя". Кнігу склалі вершы паэта, якія былі надрукаваны ў знакамітым зборніку "Вянок", прызначаліся для яго. У том таксама ўвайшлі іншыя творы майстра, змешчаныя ў раздзелах "Маці родная, маці-краіна" (вершы 1908-1917 гадоў), "Я вспоминаю дом старинный" (вершы на рускай мове), "Я палямі іду на чужой старане" (пераклады і наследаванні), "Апошні свой скарб аддаю ..." (з чарнавых накідаў).

Зборнік "Выбраныя творы" Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча

Выданне прадстаўляе магчымасць шырокаму колу чытачоў пазнаёміцца з найбольш значнымі і вядомымі творамі класіка беларускай літаратуры. Гэта опера ў двух актах "Ідылія", фарс-вадэвіль у 1-й дзеі "Пінская шляхта", фарс-вадэвіль у 1-м акце "Залёты". У кнізе таксама змешчаны вершаваныя аповесці і апавяданні пісьменніка – "Гапон", "Купала", "Благаслаўлёная сям'я", "Да Уладзіслава Сыракомлі", "Літаратарскія клопаты", "Люцынка, альбо Шведы на Літве".

Паэтычны аповед Міколы Маляўкі

Кніга вядомага беларускага паэта, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова Міколы Маляўкі "Пакуць" – гэта споведзь аўтара перад часам, людзьмі і Богам. Яна пра тое, як жыла наша краіна ў другой палове дваццатага стагоддзя, што страцілі, што прыдбалі мы за гэты час. Акрамя вершаў, у кнігу ўключаны паэмы, балады, напісаныя ў розныя гады творчай працы пісьменніка.

Нарыс пра беларускую паэзію

Менавіта такі падзагаловак мае новая літаратуразнаўчая праца Уладзіміра Гніламёдава "Ад даўніны да сучаснасці". Тэарэтычнае асэнсаванне паэзіі аўтар праводзіць разглядаючы праблемы гістарычнага развіцця беларускай паэзіі ад Францыска Скарыны да нашых дзён. Галоўную ўвагу Гніламёдаў звяртае на творчасць класікаў – В.Дуніна-Марцінкевіча, Ф.Багушэвіча, Я.Купалы, Я.Коласа, М.Багдановіча. У кнізе адначасова шырока прадстаўлена мастацка-стылявая панарама XX стагоддзя. Літаратуразнаўцу цікавіць таксама творчасць паэтаў старэйшага пакалення – М.Танка, П.Панчанкі, А.Куляшова, А.Пысіна, У.Караткевіча і іншых.

Вучымся вучыцца

Пра неабходнасць папаўняць свае веды, выкарыстоўваючы, акрамя падручнікаў, іншыя крыніцы, спрачацца не трэба. Школьныя праграмы пры ўсёй глыбіні і шырыні ахопу пэўных тэм патрабуюць сёння самастойнай працы з дапаможнымі матэрыяламі, іх аналізу, практыкаванняў, канкрэтызацыі ведаў вучняў. Без усяго гэтага веды застаюцца фармальнымі і не маюць практычнай каштоўнасці. Беларускія выдавецтвы пастаянна ажыццяўляюць выпуск розных дапаможнікаў для дадатковых заняткаў вучняў, тых, хто збіраецца паступаць у навучальныя установы, а таксама метадычнай літаратуры для выкладчыкаў, якая неабходна ў вучэбным працэсе, садзейнічае яго эфектыўнасці і якасці падрыхтоўкі вучняў. З шэрагам такіх выданняў мы і прапануем зараз пазнаёміцца.

Выдавецтва "Беларуская навука" выпусціла ў свет "Пособие по русской литературе для поступающих в вузы" (на рус. мове) Г.Л. Нефагінай. Гэта трэцяе выданне дапаможніка, у які ўпершыню ўключаны неабходныя звесткі па тэорыі літаратуры, разглядаецца старажытнаруская літаратура і "залаты" век, паэзія "сярэбранага" веку і літаратура савецкага і постсавецкага перыядаў. У кнізе даюцца кароткая характарыстыка літаратурнага перыяду, асноўныя этапы творчасці пісьменнікаў, аналіз твораў, адказы на пытанні, найбольш тыповыя на ўступных экзаменах. Выданне можа быць паспяхова выкарыстана навучэнцамі школ, гімназій, ліцэяў, вучылішчаў, студэнтамі і тымі, хто жадае абнавіць і сістэматызаваць свае веды па рускай літаратуры. Яно таксама дапаможа пры напісанні сачынення, пры здачы экзаменаў ці пры тэсціраванні. Дапаможнік вызначаецца новай інтэрпрэтацыяй твораў.

* * *

Звыш 300 тэкстаў з твораў беларускіх пісьменнікаў і публіцыстаў, якія не друкаваліся ў вучэбнай моваведчай літаратуры, а таксама тэксты з асобных прац па гісторыі Беларусі, культуры, краязнаўстве, літаратуразнаўстве сабраны ў зборніку "Беларуская мова. Дыктанты" (выдавецтва "Вышэйшая школа"). У дапаможніку, падрыхтаваным калектывам аўтараў - Н.В. Гаўрош, Н.М. Нямковіч, Т.М. Трыпуцінай, - шырока адлюстраваны разнастайныя арфаграфічныя, пунктуацыйныя, лексічныя і граматычныя асаблівасці беларускай літаратурнай мовы. Дыктоўкі падабраны так, каб іх можна было выкарыстоўваць і як кантрольныя, і як навучальныя. З імі могуць працаваць выкладчыкі беларускай мовы на практычных занятках, а таксама студэнты. Кніга прынясе карысць выкладчыкам і навучэнцам педвучылішчаў, ліцэяў і каледжаў, настаўнікам беларускай мовы і літаратуры сярэдніх школ, абітурыентам пры падрыхтоўцы да пісьмовага ўступнага экзамену па беларускай мове.

* * *

"Сборник технических задач по физике" І.В. Галузы, Л.П. Ягоравай (на рус. мове), выпушчаны выдавецтвам "Ураджай", складзены ў адпаведнасці з дзеючай вучэбнай праграмай курса фізікі для прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў. Падабраныя ў кнізе задачы маюць профільны характар, іх змест прадугледжвае фарміраванне ў навучэнцаў уяўленняў аб асноўных законах і з'явах фізікі ва ўзаемасувязі з прафесійнымі і політэхнічнымі ведамі і ўменнямі.

Зборнік, які разлічаны на навучэнцаў ПТВ сельскагаспадарчай вытворчасці, можа быць выкарыстаны і для заняткаў з вучнямі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, у рабоце па прафесійнай арыентацыі на сельскагаспадарчыя і машынабудаўнічыя прафесіі вучняў агульнаадукацыйных школ.

* * *

Навучэнцам педагагічных каледжаў, метадыстам значную дапамогу ў арганізацыі і правядзенні педагагічнай практыкі акажа вучэбна-метадычны дапаможнік "Беларуская мова: Педагагічная практыка у пачатковых класах" (выдавецтва "Універсітэцкае"). У ім даюцца асноўныя рэкамендацыі і распрацавана методыка, якая дазваляе асэнсавана прымяняць тэорыю ў рэальных умовах школьнага навучання. Будучым выкладчыкам прапануюцца распрацоўкі па правядзенні пробных урокаў і пазакласных заняткаў па беларускай мове і чытанні. Яны ўключаюць усе важнейшыя аспекты ў рабоце настаўніка - ад напісання планаў-канспектаў, вядзення дзённіка педагагічнай практыкі, прыкладнага аналізу пробнага ўрока, памяткі па рабоце над памылкамі да парад практыканту па развіцці пазнавальнай цікавасці вучняў да вывучэння роднай мовы і г.д.

* * *

У выдавецтве "ТетраСистемс" выйшаў дапаможнік С.А. Пуймана "Педагогика. Основные положения курса" (на рус. мове). У ім выкладзены базавыя, ключавыя палажэнні курса "Агульная педагогіка", якія ўтрымліваюць самую кароткую і сціслую інфармацыю па важнейшых тэмах педагогікі, якія вывучаюцца ў класічных і педагагічных універсітэтах. Вучэбны дапаможнік арыентуе выкладчыкаў педагогікі на прымяненне разнастайных форм і метадаў аўдыторнай і самастойнай работы студэнтаў: канспектаванне, анатаванне, напісанне рэфератаў, тэставы кантроль і самакантроль і г.д. У кнігу ўключаны заданні на параўнанне педагагічных поглядаў і выказванняў розных аўтараў. Шэраг заданняў можа быць выкарыстаны студэнтамі-практыкамі.

* * *

"Маршрутами познания и воспитания" (аўтары - М.П. Герасіменка, С.С. Мітраховіч, выдавецтва "Мастацкая літаратура") - дапаможнік, прызначаны настаўнікам, выхавальнікам, кіраўнікам турысцка-экскурсійных груп агульнаадукацыйных школ і ўсіх, хто цікавіцца гістарычнымі і архітэктурнымі помнікамі нашай рэспублікі. Гэтая невялікая кніжка прапануе пэўныя маршруты па рэгіёнах рэспублікі. У ёй расказваецца пра тое, як рыхтавацца да паходаў і экскурсій, дакладна апісваецца мясцовасць, па якой пралягае маршрут, з усімі яе прыроднымі, культурна-гістарычнымі і архітэктурнымі славутасцямі. Які з іх выбраць - вырашаць педагогам разам са сваімі выхаванцамі. Бесспрэчна адно - арганізацыя паходаў будзе садзейнічаць паглыбленню ведаў навучэнцаў па гісторыі, геаграфіі, біялогіі, хіміі, літаратуры і іншых прадметах.

Алена ШЫЦІК.